

## M Í S T O Ú V O D U

### Eckhartův komentář ke knize *Moudrosti* <sup>1</sup>

„A protože je jedna, zmůže všechno“ (Mdr 7,27)

Mudrc praví o Moudrosti dvě věci: za první, že je jedna; a za druhé ukazuje, že právě tím, že je jedna, zmůže všechno.

Co se týče toho prvního, totiž že je *jedna*, to jsem už podrobně pojednal, když jsem mluvil o tom, že „Bůh je jeden“ (Dt 6,4; Gal 3,20). Teď se ale musíme obrátit k tomu, že praví-li u Mojžíše Bůh sám: „Bůh je jeden“, nesmíme se pro to nikterak domnívat, že by tím mínil jen to, že Bůh poučil Izrael, to jest Boha vidoucí, o tom, že Bůh je jeden a ne mnohý, tak jako slunce je jedno a nikoli mnohé – ač i to je pravda –, neboť to, co nám chtěl vštípit, je cosi vyššího.

Nuže, je třeba vědět, že „jedno“ je totéž co „nerozlišné“ (*indistinctum*). Všechno, co je rozlišné, je totiž dvojí nebo mnohé; co však je nerozlišné, je jedno. A tato nerozlišnost patří k přirozenosti Boha, jednak proto, že je nekonečný, jednak že není omezen hranicemi či mezemi nějakého rodu či jsoucná. K přirozenosti stvořeného však patří, že je omezeno a ohraničeno, právě protože je stvořené – jak se praví dále v kapitole jedenácté: „všechno jsi uspořádal s mírou, počtem i vahou“ (Mdr 11,20).

Když se tedy řekne, že Bůh je jeden, míní se tím, že je od všeho nerozlišný, což je vlastnost nejvyššího a prvního Bytí

1 Přeloženo z lat. originálu *Expositio Libri Sapientiae*, cap. 7, „Et cum sit una, omnia potest“, in: *Meister Eckhart. Die lateinischen Werke*, sv. 2, ed. J. Koch, Kohlhammer Verlag, Stuttgart 1966, str. 481–494.

a jeho překypující dobroty. Proto se tu také říká: „miluješ totiž všechno, co je“ (Mdr 11,24).

Za třetí: To, že Bůh je jeden, tedy nerozlišný, označuje nejvyšší božskou dokonalost, která je důvodem, že nic není ani nemůže být bez něj nebo od něj rozlišné. Což je nad slunce jasnější, dosadíme-li na místo Boha bytí. Bůh je totiž bytí. Je však známo, že bytí je nerozlišné od všeho, co jest, a že nic není a nemůže být od bytí rozlišné a odloučené: „všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic“ (Jan 1,3). A Augustinus o Bohu praví: „Ty jsi byl se mnou, ale já jsem nebyl s Tebou.“<sup>2</sup> „Ty jsi byl se mnou“, protože jsi od všeho nerozlišný; „já jsem nebyl s Tebou“, protože jako cosi stvořeného jsem rozlišný. Když se tu tedy o Moudrosti říká, že je *jedna*, ukazuje se tím plnost a ryzost jeho [Božího] bytí, dále jeho dobrotivost, s níž všechno stále miluje, a za třetí jeho první a nejvyšší dokonalost, jakož i nedokonalost všech stvoření – neboť jsou od něho a bez něj je všechno stvořené samo o sobě nic.

Tím se ale nanejvýš jasně dokazuje obvyklé pochopení i doslovný smysl toho, že „Bůh je jeden“. Za prvé takto: Je nemožné, aby byla dvě nekonečná [jsoucna]. To je samo sebou zřejmé tomu, kdo chápe pojmy. Nekonečné je totiž to, mimo co není nic. Avšak Bůh, jak už bylo řečeno, je nekonečný, protože není omezen a ohraničen žádným rodem ani není pojat v žádných hranicích. Je tedy jeden a jediný.

Za druhé pak takto: Je nemožné, aby bylo dvě či více nerozlišných [jsoucen]. Neboť nerozlišné a jedno je totéž, jak už bylo řečeno. Bůh však je nerozlišný a nerozlišnost. Je tedy nemožné, aby bylo více Bohů.

Za třetí se to dokazuje z toho, že podle Exodu (3,14) Bůh je samo bytí.<sup>3</sup> Připustíme-li to totiž, pak z toho vyplývá, že je nemožné, aby byli dva nebo více Bohů. Kdybychom uznali, že

2 Vyznání X,27.

3 „Bůh řekl Mojžíšovi: ‚JSEM, KTERÝ JSEM.‘“

Bohové jsou dva, pak by to už nebyli dva Bohové: buďto by nebyl Bůh žádný z nich, anebo jen jediný. Dále by z toho též plynulo, že v každém tvoru by byla dvě bytí, pročez by pak každé jsoucno bylo dvěma jsoucny. Tomu, kdo chápe pojmy, je vyvození důsledku ze všech těchto předpokladů s dostatek zřejmé; přesto jsme si je ukázali, když jsme mluvili o tom, že „Bůh je jeden“, jak stojí v listě Galatským (3,20).

Dále se pak dokazuje výrok, že Moudrost je jedna, a to z povahy tohoto pojmu, to jest „jednoho“. První tři předpoklady se totiž přijímají z povahy pojmu Moudrosti čili Boha. Nyní je ale třeba vědět, že „jedno“ je sice jakožto slovo (*vox*) záporné, co do věci samé však kladné. Je to zápor záporu, což je nejryzejší stvrzení (*affirmatio*) a plnost tvrzeného (*affirmati*) pojmu. Plnost však a překypování a „to, co se skrze překypování vypovídá, přísluší toliko Jednomu,“ jak praví Filosof.<sup>4</sup>

Toto Jedno pak sestupuje dále do všeho, co je zde, co je mnohé a početné. A v těchto jednotlivinách se toto Jedno nedělí, nýbrž zůstává neporušeným Jednem, které ze sebe vylévá všecken počet a svou jednotou mu dává formu. Nadto každým dvěma či více [jsoucňům] předchází nutně Jedno co do věci i co do každého pojmu. Dále též „jedno“, na rozdíl od „pravdy“ a „dobra“, nic k bytí nepřidává, ani co do pojmu, nýbrž pouze co do záporu. Proto se [Jedno] zcela bezprostředně vztahuje k bytí, ba označuje samu čirost a jádro či vrchol bytí, jež „bytí“ samo neoznačuje. „Jedno“ totiž navíc označuje bytí samo o sobě s vyloučením a popřením každého nic, kteréžto nic, pravím, obsahuje každý zápor. Každý zápor totiž popírá nějaké bytí a vypovídá tak nedostatek tohoto bytí. Zápor záporu, jež označuje „jedno“, znamená tedy, že v označovaném pojmu je všechno to, co tomu pojmu náleží, a není v něm nic z toho, co náleží pojmu opačnému. To však je nutně „jedno“. Je totiž nemožné, aby se nějaké jsoucno či nějaká přirozenost zmnožila, ledaže tomu

4 Aristotelés, *Topika* V,15; 134 b 24.

[povstávajícímu] druhému chybí něco z přirozenosti toho [prvního], nebo má něco z přirozenosti jiné, anebo platí obojí, totiž že něco má i nemá.

Ze všeho toho, co jsme řekli, je jasné, že „jednota“ či „jedno“ náleží nejvlastněji Bohu, dokonce víc než „pravda“ či „dobro“. A právě to se zde říká o Moudrosti: „protože je jedna“, a v listě Galatským (3,20): „Bůh je jeden“, aby tak bylo zřejmé nejen to, že Bůh je jeden, nýbrž i to, že jen jediný on sám *jest*. „Bůh,“ praví se tu, „je jeden“, což znamená: jediný Bůh sám *jest*. A právě to říká jasně Macrobius zkraje první knihy svých „Komentářů“<sup>5</sup> těmito slovy: „Jedno, které se nazývá *monas*, to jest Jednota“, „[není] počet, nýbrž zdroj a původ každého počtu, počátek a konec všeho, sama však počátku ni konce nezná, a tak nejvíce přísluší Bohu“; „na nižším stupni, který je po Bohu, bys ji marně hledal“. „I když ona sama, jakožto jedna, není počitatelná, tvoří ze sebe nesčetné druhy rodů a obsahuje je v sobě.“ Potud Macrobiova slova. Ukazuje se v nich jasně, že je jeden Bůh, jedna Moudrost – jak se zde praví: „protože je jedna, zmůže všechno“.

Z toho, co Macrobius říká, a zvláště z toho posledního, je třeba vyzvednout, že Jedno, právě jakožto Jedno, se svou formou (*formaliter*) liší od [jakéhokoli] počtu tak jako protiklad od protikladu, což je ten největší rozdíl. Proto Boëthius v *De trinitate*<sup>6</sup> praví: „to je vpravdě jedno, v čem není žádný počet“, jako když řekneme: to je vpravdě zlato, v čem není nic z toho, co je zlatu cizí a protikladné.

Dále též toto Jedno ustavuje počet v bytí: neboť počet je mnohost složená z jednot<sup>7</sup>; a Jedno též udržuje počet a mnohost v bytí. „Neboť každá mnohost má účast na Jednotě,“ jak říká Proklos<sup>8</sup>. Proto také Macrobius praví, že Jednota není „sama

5 *Commentariis in Somnium Scipionis* I c. 6 n. 7 seq.

6 *De trinitate* c. 2 (153,39).

7 Boëthius, *De inst. arithm.* I c. 3 (13,11).

8 *Element. theol.*, prop. 1.

počitatelná“ – viz tento protiklad a rozdíl –, a pokračuje: „tvoří ze sebe bezpočet druhů a obsahuje je v sobě“ – viz onu nerozlišnost.

Z těchto dvou tvrzení rozvinu dvě nová zdůvodnění, abych dokázal, že Bůh, Moudrost, je jeden z přirozenosti Jednoho. Takže za prvé: „Jedno je to, v čem není žádný počet.“ V Bohu však není žádný počet, jak praví výše Macrobius. Důvod je ten, že počet je odpadnutí. Odpadnutí se však s Bohem neslučuje, neboť Bůh je první, a dále pak proto, že on sám je bytí. Proto je Bůh jeden. A za druhé: Jedno a mnohost jsou protikladné. V Bohu však není počet, jak řečeno a dokázáno svrchu, protože v něm není odpadnutí a protože je první a bytí. A proto je Bůh jeden.

K předešlému se vyslovuje Augustinus ve spise *De vera religione*<sup>9</sup>: „Všichni se shodují v tom, že Bůh je to, co kladou před všechny ostatní věci.“ „Všichni totiž horlivě bojují za Boží vznešenost,“ jak Augustinus podotýká tamtéž. Z toho je zřejmé, že v něm není odpadnutí ani návrat (*recessus*), a tedy ani počet ani mnohost. A proto je Bůh jeden; to je totiž jedno, v čem není počet. A dále i proto, že jedno a mnohé jsou protikladné.

K tomu je třeba poznamenat, že nic není tak rozlišné od počtu a počítaného či počitatelného, to jest od stvořeného, jako Bůh – a nic není tak nerozlišné.

První důvod je, že nerozlišné od rozlišného se liší víc než kterékoli dvě rozlišné [věci] navzájem. Tak je třeba více vzdáleno nebarevné od barevného než dvě barevné [věci] od sebe navzájem. Avšak k přirozenosti Boha patří nerozlišnost, kdežto k přirozenosti a pojmu stvoření rozlišnost, jak bylo svrchu řečeno. Proto je Bůh nanejvýš rozlišný od všeho a každého stvořeného.

---

9 Správně: *De doctrina christiana* I c. 7 n. 7.

Dále pak za druhé: Nic není od ničeho vzdáleno tak jako od svého protikladu. Bůh a stvoření jsou však protiklady, tak jako jedno a bezpočetné jsou protikladné počtu, počítanému a počítatelnému. Proto nic není tak rozlišné od každého stvořeného jsoucna [jako Bůh].

Za třetí: Všechno, co se liší nerozlišností, je tím rozlišnější, čím je nerozlišnější; liší se totiž právě tou nerozlišností. A naopak, čím je něco rozlišnější, tím je to nerozlišnější, neboť svou rozlišností se liší od nerozlišného. A tedy: čím rozlišnější, tím nerozlišnější; a čím nerozlišnější, tím rozlišnější, jak bylo řečeno. Bůh však je cosi nerozlišného, co se od všeho liší svou nerozlišností, jak praví Tomáš na konci prvního artikulu sedmé otázky první části [*Sumy teologické*]. Bůh je totiž moře nekonečné, a proto nerozlišné substance, jak praví Jan z Damašku<sup>10</sup>.

Na druhou stranu však je třeba poznamenat, že nic není tak jedno a nerozlišné jako Bůh a všechno stvoření. Důvod je trojí, jako tomu bylo předtím v případě jejich protikladu.

Za prvé: Nic není tak nerozlišné jako jsoucno a bytí, jako potence a akt, jako forma a látka. Právě tak se však k sobě mají Bůh a všechno stvořené.

Za druhé: Nic není tak jedno a nerozlišné jako ustavené [joucno] a to, z čeho, čím a v čem je ustaveno a spočívá v tom. Avšak, jak bylo už řečeno, počet čili mnohost, počítané a počítatelné je jako takové ustaveno z jednot a spočívá v nich. A tedy nic není tak nerozlišné jako jeden Bůh čili Jednota a stvoření podrobené počtu.

Za třetí: Nic není od čehokoli jiného nerozlišné tolik jako od toho, od čeho se neliší [ani] samotnou rozlišností. Ale všechno spočetné čili stvořené se svou rozlišností neliší od Boha, jak bylo řečeno svrchu. Proto nic není tak nerozlišné, a tedy jedno. Neboť nerozlišné a jedno je totéž. Bůh a každé stvoření jsou

<sup>10</sup> *De fide orthodoxa* I c. 9.

tedy nerozlišní. O tom se mluví v listě Římanům (11,36): „z něho a skrze něho a v něm je všecko“.

Tím je tedy objasněn první hlavní bod, totiž že Moudrost je jedna, jak se zde praví: „protože je jedna...“

Následuje bod druhý, totiž že právě tím, že je jedna, „zmůže všechno“. *Nezmohla* by totiž, kdyby nebyla jedna, a už vůbec by *nezmohla všechno*. Je proto třeba vědět, že čím je něco jednodušší a jednotnější, tím je mocnější a schopnější, zmůže více.<sup>11</sup> Důvod je ten, že všechno složené bere svou mocnost a působnost od druhých, z nichž se skládá. Je tedy zřejmé, že mocnost a působnost jsou složenému jakožto složenému cizí, jednoduchému však jsou vlastní. A právě o to nám jde: totiž že čím je něco jednodušší, tím je mocnější a působnější, tím více je toho, co zmůže a nad čím [vládne].

Že my však považujeme [jsoucná] více složená za dokonalejší, nemluví proti nám, nýbrž pro nás. Není tomu tak totiž proto, že jsou více složená – neboť tím jsou pozdější a závislá –, nýbrž proto, že je více oněch jednoduchých, z nichž se skládají. Avšak čím více je těch, jež do něčeho vnášejí působnost, tím je pak ono samo působnější, tím víc zmůže.

Shrneme-li, co bylo řečeno, dostaneme takovéto krátké zdůvodnění: Čím je něco jednotnější, tím je to mocnější, jak bylo řečeno. A tedy to, co je jednoduše a naprosto jedno – a jenom to – zmůže všechno. V *Topikách*<sup>12</sup> totiž stojí: jestliže mnohé [vede zase] k mnohému, pak i jednoduché k jednoduchému. Avšak Moudrost je naprosto jedna, jak řečeno; a tedy jen ona zmůže všechno. A právě to se tu říká: „protože je jedna, zmůže všechno“.

Kromě toho, za druhé, jak se praví v *De causis*<sup>13</sup>: „každá jednotná působnost je nekonečnější“, zmůže víc a ve více

11 *Liber de causis*, prop. 17.

12 Aristotelés, *Topika* II c. 11; V c. 8.

13 *Liber de causis*, prop. 16.

[věcech]. Avšak Moudrost, která je Bůh, je nejvíc jedna, protože je první. A je tedy naprosto nekonečná a všemohoucí.

Nadto za třetí: Forma a akt [se vztahují] vždy k jednomu a jsou v jednom, [kdežto] potenciálního a materiálního je v možnosti mnoho, jenže pasivně a jakožto zbavenost. Ale všechno působí natolik, nakolik je uskutečněné a jedno. A tedy čím více je něco jedno, tím víc je to uskutečněné, jak bylo řečeno. A tedy stejně jako prve: božská Moudrost, *protože je jedna*, v tom a tím, že je jedna, má působnost a něco zmůže. A protože je naprosto a nejvíc jedna, totiž jako první, má to, že zmůže všechno: *zmůže*, protože je jedna; *zmůže všechno*, protože je první jedna. A z toho také plyne, že kromě ní není nic, co je mocno všeho.



**Jednota  
a mnohost**  
Eckhart  
Kusánský  
Böhme  
Ibn 'Arabí

SBORNÍK TEXTŮ  
Z ČESKO-NĚMECKÉHO  
FILOSOFICKÉHO  
KOLOKVIA

VYŠEHRA D  
2002